

ŞAH İSMAIL [Hatayi]

(d.1487-ö.1524)

181550

PROF. DR.

MUHSİN MACİT*

01 Haziran 2022

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

* Eskişehir Anadolu Üniversitesi, muhsinm@anadolu.edu.tr

Erdebil'de bir irfan ocağı: Şeyh Safi Dergâhı

Erdebil, Hazar Denizi'nin güneybatısında Savalan dağ silsilesinin eteklerinde kurulmuş kadim bir şehirdir. 14. yüzyılın başından itibaren Şeyh Safiyüddin Erdebilî (1252-1334) sayesinde cazibe merkezi hâline gelmiş bir irfan ocağıdır. Herhangi bir şehirden daha fazlasını derinliklerinde barındırır. Nasıl Konya deyince Mevlana, Ankara deyince Hacı Bayram, Bursa deyince Emir Sultan, Göynük deyince Akşemsetdin aklımıza gelirse Erdebil deyince de Şeyh Safi'yi ve Erdebil Dergâhını hatırlarız.

Erdebil Tekkesinin ilk şeyhi Safiyüddin, meşhur mutasavvıf İbrahim Zahid Geylani (ö.1301)'nin damadı ve halifesidir. Onun zamanında Erdebil Dergâhı, İlhanlı yöneticilerinden sıradan insanlara kadar çok geniş kesimlerin yöneldiği bir cazibe merkezi hâline gelmiştir. Erdebil Tekkesi benzerleri gibi diğer güzel sanatların yanında şiirin de çiçeklendiği mekânlardandır. Şeyh Safiyüddin'in türbesinde bulunan kitaplar arasındaki Farsça divan ve mesneviler, *Külliyat-ı Nevayi* gibi edebî eserler (Özgüdenli 2006: 375-387); menâkıpnamelerde Safevi şeyhlerine atfedilen manzumeler Erdebil şeyhlerinin geleneğe uygun biçimde şiirle yakından ilgilendiklerini göstermektedir. Tasavvuf muhitlerinde şiirin ikna ve irşat edici gücüne duyulan itimadın bir yansıması olarak Şeyh Safi'nin menkıbelerinin anlatıldığı *Safvetü's-Safa*'da Fars şairlerinden alıntılar yapıldığı, Şeyh Safiyüddin Erdebilî'nin de Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler söylediği bilinmektedir. Şeyh Safi ile ilgili menkıbe ve risalelerin derlendiği *Kara Mecmua* olarak bilinen kapsamlı külliyyatta Şeyh Safi'nin söylediği rivayet edilen Türkçe şiirler mevcuttur (Sadık 2001: 7/87-16/87; 1386). Ayrıca *Müzekkiü'n-nüfus* adlı eserinde Şeyh Safi Menakıbı'na sıkça atıflarda bulunan Eşrefoğlu Rumi (ö. 1469), Safiyüddin'in Türkçe bir kasidesine şerh yazarak aynı zamanda Şeyh Safi'ye ait muteber bir Türkçe vesika bırakmıştır (Babacan 2018: 135-153).

İlhanlılar döneminde (1256-1353) yönetici seçkin zümrenin saygınlığını kazanan Erdebil Tekkesi, onların ardılı olan Celayirîliler (1340-1431) ve Karakoyunlular döneminde de (1351-1469) saygınlığını muhafaza etmiştir. Özellikle Timurîlular zamanında (1360-1506), Şeyh Safi'nin torunu Şeyh Hoca Ali (ö.1429) sayesinde Erdebil Dergâhının etki alanı genişlemiştir. Anadolu'da tasavvufî mayalanmanın öncülerinden Eşrefoğlu Rumi'nin Şeyh Safi'ye ilgisi, hatta Somuncu Baba (ö. 1412) lakaplı Hamidüddin Aksarayî'nin Safevi şeyhi Hoca Ali'ye intisabına dair

488-507

Cumhuriyetin 100. Yılında 100 Türk Büyüğü : Devlet Adamları 2,
haz. Vahit Türk, c. V, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022.
İSAM DN. 294752.